

Inspiratie in de Peel

Gaat het de deelnemers aan Koeien & Kansen lukken om al dit jaar de eindnormen van MINAS te halen? Vooral voor de bedrijven op droogtegevoelige zandgrond die te maken hebben met extra strenge verliesnormen wordt het spannend. Maar dat er ook onder die omstandigheden veel mogelijk is, bewijzen Jos en Margret de Kleijne uit het Brabantse Landhorst.

Tijdens een tweedaagse bijeenkomst begin maart met alle deelnemers en projectteamleden, presenteerde Jos de historie, huidige opzet, doelstellingen en resultaten van zijn bedrijf. 'Pionieren in de Peel' was de titel van zijn verhaal. Al in 1998, dus nog voor Koeien & Kansen, realiseerde Jos met meer dan 20.000 kg melk per ha de stikstof-eindnormen van MINAS. Hoe hij dat doet? Door een zeer efficiënte voerproductie en voerbenutting. De Kleijne heeft minder vruchtbare grond dan de gemiddelde deelnemer aan Koeien & Kansen, is een stuk intensiever en hanteert een lager bemestingsniveau voor zowel gras als maïs. Niettemin koopt hij per hectare én minder krachtvoer én minder ruwvoer aan dan de gemiddelde deelnemer. Dit levert hem behalve een uitzonderlijk laag stikstof- en fosfaatoverschot, ook nog eens 2 cent lagere voerkosten per liter melk op. En dat zijn koeien niet de tol betalen voor de efficiënte bedrijfsvoering bewezen de glanzende dieren zelf toen we ze na het verhaal van Jos in de stal bekeken. Aan Koeien & Kansen nu de taak zijn verhaal verder te analyseren en te ontsluiten, zodat het een nog veel grotere groep kan inspireren.

Carel de Vries
(projectleider)

Jos de Kleijne (met kind op de arm) legt uit hoe hij met 20.000 kg melk per ha toch de MINAS-eindnormen weet te halen.

Samenwerking met Praktijkcijfers II Leren van elkaar

Hoofdoel van Koeien & Kansen is nieuwe kennis genereren. Maar kennis krijgt pas waarde wanneer ook anderen er wat aan hebben. Een brede communicatie is daarom van groot belang. De meest effectieve methode daarvoor is studiegroepen.

Dit jaar start Koeien & Kansen een samenwerking met onder andere Praktijkcijfers II. Het doel is dat de 175 deelnemende melkveehouders van Praktijkcijfers II studiegroepen vormen rond de deelnemers van Koeien & Kansen. We streven naar 17 studiegroepen. Zo krijgen de deelnemers van Praktijkcijfers II informatie van Koeien & Kansen uit de eerste hand. De opgedane kennis nemen de 175 Praktijkcijfers II-bedrijven mee naar huis om die vervolgens weer over te dragen aan de veehouders in de studiegroepen rond hun eigen bedrijf. Nieuwe kennis stroomt zo via een netwerk van studiegroepen direct van het onderzoeksproject naar de brede praktijk. Maar minstens zo belangrijk, het onderzoeksproject krijgt ook feedback vanuit de praktijk. De praktijk komt op deze manier dicht bij het onderzoek en het onderzoek komt dicht bij de praktijk.

Pioniers zijn uitvinders

Dit bewees Cor van Laarhoven nadat hij in het kader van Koeien & Kansen een driepuntsweger aanschafte. Hoewel bedoeld voor voer en kunstmest, wist Cor met een simpele aanpassing van zijn veebehandelbox de weger ook geschikt te maken voor het wegen van dieren.

De behandelbox hangt in de driepuntsweger achter de trekker.

Tijdens de tweedaagse ontvingen de deelnemers een projectbord voor plaatsing langs de weg.

2

Van doelen naar strategieën, naar resultaten Iedereen zijn eigen bedrijfsontwikkelingsplan

Goede ondernemers stellen doelen en stippelen een strategie uit om deze doelen te halen. Met hun deelname aan Koeien & Kansen beslisten de deelnemers om versneld de milieudoelen te realiseren. Meest indringend is het versneld realiseren van de MINAS-eindnormen. Daarnaast zijn er doelen voor energie, gewasbescherming, water, zware metalen en natuur. De onderzoekers vertalen het overheidsbeleid naar bedrijfsniveau, waarna de deelnemers er met hun ondernemerschap en vakmanschap op inspelen. Dit is weergegeven in bedrijfsontwikkelingsplannen. Dit artikel geeft een kort overzicht, toegespitst op de mineralendoelen.

Voor ieder bedrijf is een bedrijfsontwikkelingsplan (BOP) opgesteld voor de duur van het project. Hierin staat welke maatregelen de deelnemer gaat nemen om er voor te zorgen dat de doelen worden gehaald. Jaarlijks worden de resultaten geëvalueerd en de plannen eventueel bijgesteld. We willen deze methodiek verder praktijkrijp maken, zodat elke veehouder in de toekomst zijn eigen BOP kan opstellen.

Mineralenmaatregelen

Begin 1999 is met 12 deelnemers overeengekomen welke maatregelen ze gaan nemen om aan de MINAS-eindnormen te voldoen. Ondertussen is het mestbeleid aangescherpt en gelden de eindnormen al in 2003. Om voldoende voorsprong te blijven houden, gaan de deelnemers nu de eindnormen in 2000 al halen. De maatregelen zijn dus ook gericht op het halen van de eindnormen in 2000, zie tabel 1.

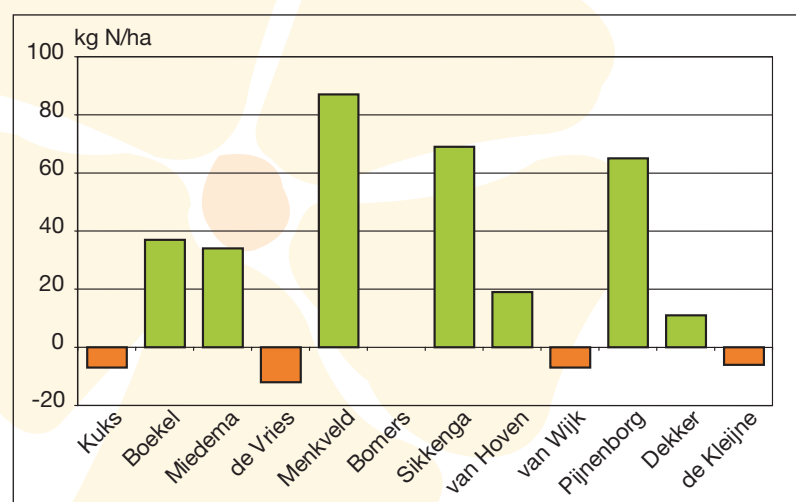
Minder bemesten

Door verlaging van de stikstofgift zal de gewasopbrengst en kwaliteit iets dalen. Ook gaan veel deelnemers de fosfaatgift verlagen of achterwege laten. Het is onbekend welke gevolgen dit heeft voor de gewasopbrengsten. De verwachting is dat deze niet, of nauwelijks zullen dalen. Hoewel fosfaatkunstmest (nog) geen aanvoerpost is van MINAS, wordt het in Koeien & Kansen toch als aanvoerpost gerekend. Daar staat tegenover dat de verliesnorm voor fosfaat op bedrijven met een lage fosfaattoestand hoger is.

Veel mineralen worden met voer aangevoerd. Voor de deelnemers is dit globaal 50% van de stikstof en 75% van het fosfaat. Deze aanvoer kan lager door te zorgen voor koeien met een lange levensduur en een hoge productie. Hierdoor is minder jongvee nodig voor de vervanging. De voeraankoop kan ook beperkt worden door grondaankoop.

Figuur 1 Daling van het stikstofoverschot van de strategie ten opzichte van het resultaat van 1999.

Tabel 1 Overzicht maatregelen per deelnemer (bedrijven in oplopende volgorde van quotum per ha)

Maatregel	Kuks	Boekel	Miedema	de Vries	Menkveld-Wijnbergen	Bomers	Sikkenga	van Hoven	van Wijk	Pijnenborg	Dekker	de Kleijne
Verandering bedrijfsopzet												
1. melkquotum aankopen		X	X	X	X		X			X		
2. meer grondoppervlak				X	X	X	X			X	X	
3. gras vervangen door maïs												
4. maïs vervangen door gras	X		X				X	X	X		X	
5. extra eiwit verbouwen						X						
6. (extra) beheersland					X	X						
7. korter weiden					X					X		
8. doorzaaien van klaver							X		X			
9. grasonderzaai maïs								X				
Verandering veestapel												
10. meer melk per koe			X	X	X					X	X	X
11. minder jongvee aanhouden	X		X						X	X	X	
12. (meer) vee uitscharen				X								
Verandering bemesting												
13. betere benutting dierlijke mest								X			X	X
14. verlaging stikstofjaargift grasland	X	X	X		X		X	X	X	X		X
17. minder fosfaatkunstmest	X	X	X		X		X	X	X	X	X	X
16. geen mestafvoer meer											X	
17. geen mestaanvoer meer			X		X							X
Verandering voeding												
16. beter voeren op de norm	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X
19. minder fosfor in krachtvoer	X				X				X	X		

Eigen voereiwit belangrijk

De optimale gras-maïsverhouding verschilt per bedrijf. Op de intensieve kleibedrijven is het vaak aantrekkelijker om maïs aan te kopen dan het zelf te verbouwen. In het zuiden zijn de opbrengstverhoudingen anders en is het meestal aantrekkelijker om meer maïs in het bouwplan te hebben. Veel deelnemers willen naast voldoende energie zelf graag voldoende voereiwit verbouwen.

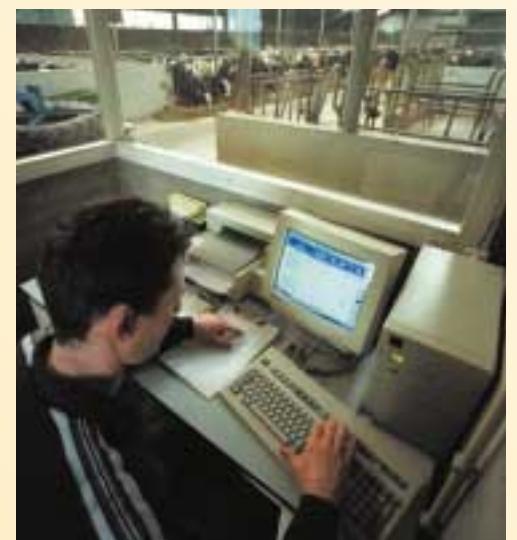
Pioniers experimenteren

De Kleijne wil experimenteren met mestscheiding in de stal, zodat hij de mest beter kan benutten. Van Wijk en Sikkenga gaan klaver inzaaien. Menkveld-Wijnbergen probeert beheersgras optimaal in te passen in de bedrijfsvoering. Bomers zoekt op zijn biologisch bedrijf naar eiwitrijke gewassen, bijvoorbeeld erwten. Zo heeft iedere pionier zijn eigen experimenten.

Verandering stikstofoverschot

Voor ieder bedrijf is nagegaan hoe het stikstofoverschot in 1999 was en hoe dit verandert met de voorgenomen strategie in het BOP. Het toegestane overschot is afhankelijk van teeltplan, diercorrecties en uitspoelingsgevoeligheid van de grond. De noodzaak om het overschot te verlagen verschilt echter per bedrijf. Figuur 1 geeft een overzicht van de verschillen.

Het stikstofoverschot daalt het sterkst op de bedrijven van Menkveld-Wijnbergen, Sikkenga en Pijnenborg. Menkveld-Wijnbergen willen dit realiseren met: meer grond, hogere productie per koe, lagere stikstofgift, minder beweiden en hogere productie per koe. Dit doet Pijnenborg ook. Daarnaast wil Pijnenborg minder jongvee aangehouden. Wel blijft dit

Bemesting en voeding krijgen veel aandacht, dat betekent dus registreren en rekenen.

bedrijf nog varkensmest aanvoeren en rundermest afvoeren. Op den duur kan dit problemen opleveren door ophoping van zware metalen. Sikkenga bereikt een lager overschot vooral door gebruik van klaver.

De Kleijne, Kuks, de Vries en Bomers hoeven hun stikstofoverschot niet te verlagen omdat ze al aan de stikstofeindnormen voldeden. De Vries en Dekker moeten wel investeren in mestopslag willen ze hun eigen mest optimaal kunnen benutten.

Van Hoven levert op de lössgrond een behoorlijke inspanning door zich te richten op de normen voor uitspoelingsgevoelige gronden. Zij willen experimenteren met grasonderzaai bij maïs. Ondanks uitbreiding van het quotum verlagen de gebroeders Boekel het overschot toch behoorlijk, doordat ze de stikstofbemesting fors terugdringen.

Hoewel ook Miedema het overschot behoorlijk terugdringt, is dit volgens de berekeningen nog onvoldoende. Ook van Wijk voldoet, ondanks de lagere jongveebezetting, nog niet aan de eindnormen. Beide veehouders denken dat zij het, in tegenstelling tot de berekeningen, wel zullen halen. Ze vertrouwen op hun vakmanschap.

Bedrijfsnatuurplannen voltooid

Natuur? Natuurlijk!

Afgelopen zomer zijn de 12 deelnemers van het eerste uur bezocht en is een beeld gevormd van natuur en landschap op de bedrijven. De onderzoekers en boeren hebben vervolgens samen natuurplannen gesmeed. Deze zomer zijn de vijf nieuwe deelnemers aan de beurt.

De mogelijkheden voor natuur blijken zeer divers. De bedrijven van Kuks, Van Hoven, De Vries, Bomers en Boekel liggen zelfs op toplocaties, namelijk binnen, of direct grenzend aan de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Een goed natuurresultaat op deze bedrijven kan wel eens richtinggevend zijn voor de speelruimte die de landbouw in deze gebieden krijgt. De overige bedrijven liggen in gebieden met wat minder belangrijke natuur- en landschapswaarden. Dit neemt niet weg dat ook daar leuke dingen te doen zijn voor de natuur. Een goed voorbeeld hiervan is het bedrijf van Pijnenborg in Ysselsteyn (zie kader). Op basis van het enthousiasme van de boeren zijn de verwachtingen hooggespannen. Een inventarisatie van aanwezige planten en dieren aan het begin en het eind van het project zal uiteindelijk een goed beeld geven van de natuureffecten.

Ernst Oosterveld, CLM

Natuurlijke bron op het bedrijf van Kuks in Nutter.

Agrarische natuur langs de Ammoniakallee...

De provinciale weg langs Ysselsteyn in Midden-Limburg staat wel bekend als de Ammoniakallee. In dit gebied bevindt zich zo ongeveer de grootste concentratie van intensieve veehouderij in Nederland. Hier ligt ook de Rouwkuilen, het bos dat model stond voor de schadelijke werking van ammoniakdepositie. Vlak bij dit bos ligt het bedrijf van Mark en Marianne Pijnenborg.

Uit oogpunt van natuur en landschap is de omgeving niet van bijzondere waarde. Het is een vrij jonge heide- en hoogveenontginning in de Peel, dat rationeel en landbouwkundig doelmatig is verkaveld. Bovendien hebben Mark en Marianne een zeer intensief bedrijf (21.000 kg melk/ha). De natuurverwachtingen waren dan ook niet hooggespannen. De verrassing was des te groter toen onder afrasteringen en in sloottaluds nog diverse plantensoorten van droog en vochtig (hei) schraal grasland bleken te staan. Er stond bijvoorbeeld moeraswalstro, pijpenstrootje, sint-janskruid, schermhavikskruid en struikheide. In de luwte van ruigtestroken en de maïs vlogen vlinders als het bruin zandoogje en de argusvlinder.

Het grootste deel van de slootkanten was echter begroeid met kweek, witbol en braam. Dat komt omdat Mark aan deze sloten weinig doet. Ze worden alleen met de maikorf uitgehaald tijdens de teeltwisseling van gras naar maïs. Hoewel er geen vergoedingen tegenoverstaan, wil Mark op een aantal kansrijke locaties de slootkanten maaien en het maaisel afvoeren. De loonwerker kan dat doen als hij er toch is om de sloten langs het nieuwe maïsland te schonen. Het maaisel wordt vervolgens ondergewerkt in het maïsland. Zo blijven de kosten binnen de perken en krijgen de karakteristieke soorten van het (hei)schrale grasland weer een kans.

Goede benutting dierlijke mest is basis

Bemesting 1999 en plannen voor 2000

Een goed mineralenmanagement begint bij een goede benutting van de op het eigen bedrijf geproduceerde mest. Deze wordt aangevuld met kunstmest voor een goede productie en kwaliteit van gras en ruwvoer. Dit artikel geeft een overzicht van de stikstofbemesting op grasland in 1999 en de plannen voor 2000. De bedrijven trekken er hard aan om de eindnormen te halen.

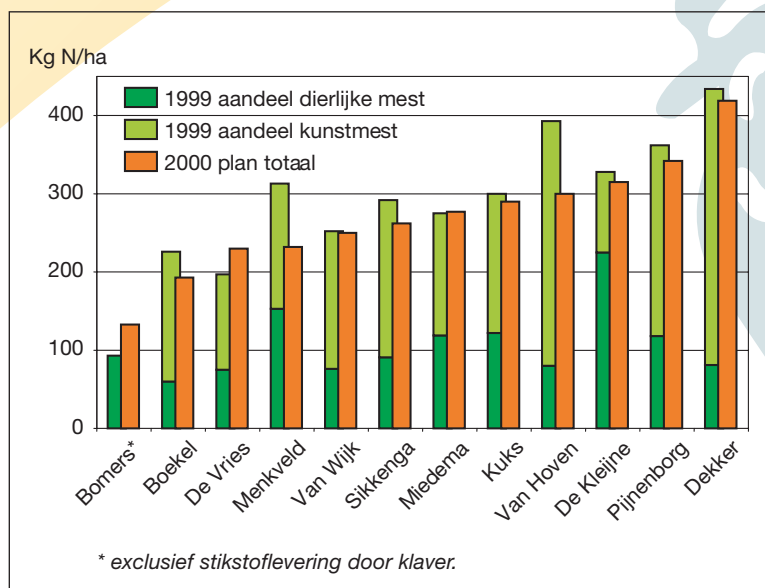
Land moet optimaal produceren. Daarvoor moet je weten wat het land nodig heeft en wat je er naartoe brengt. Maïs en andere voedergrassen krijgen niet meer mest dan nodig is. De rest van de mest is vervolgens beschikbaar voor het grasland. Zodra het mag én het land berijdbaar is, wordt in het voorjaar bemest. Dit leidt tot een hogere opbrengst en geeft een hoger fosforgehalte van het gras. Door bovendien de mest zo veel mogelijk in de eerste helft van het groeiseizoen toe te dienen, kunnen latere sneden maximaal profiteren van de stikstof die nog uit de mest beschikbaar komt.

Voor de planning en registratie van de bemesting gebruiken de deelnemers het programma BAP-manager. Hierin is voor elk perceel

Bennie Bomers streeft naar een maximale benutting van dierlijke mest op zijn biologische bedrijf. Klaver moet voor de rest van de stikstof zorgen.

Figuur 2 Gemiddelde stikstofjaargift op grasland in 1999 en planning 2000.

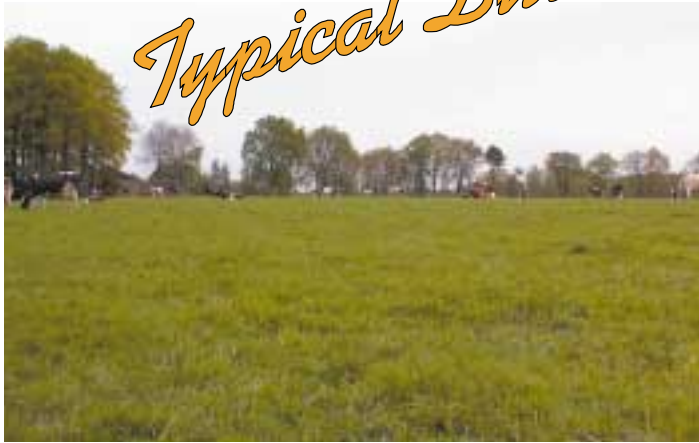

de stikstofjaargift vastgelegd. Het programma rekent uit wat de behoefte is, hoeveel stikstof en andere mineralen voor elke snede uit de mest beschikbaar komen en welke aanvulling met kunstmest dus nog nodig is om de behoefte te dekken.

Figuur 2 geeft voor 1999 de gerealiseerde en voor 2000 de geplande stikstofjaargift uit mest en kunstmest. Deze jaargift is de gemiddelde gift per ha grasland. Elk bedrijf heeft echter een eigen plan. Sikkenga heeft bijvoorbeeld 20 ha grasland ingezaaid met gras/klaver. De stikstofjaargift voor 2000 bestaat daardoor uit 111 kg kunstmeststikstof, 73 kg werkzame stikstof uit dunne mest en 78 kg stikstof uit klavers. Menkveld-Wijnbergen heeft een aantal ha van Staatsbosbeheer die niet bemest mogen worden; Van Hoven heeft 8,5 ha bouwland aangekocht, waardoor op het grasland nog 300 kg stikstof kan worden gegeven.

Het gemiddelde bedrijf bestaat niet. Toch wordt dit begrip bij de advisering aan veehouders door velen te pas en te onpas gebruikt. Een goed advies voor het ene bedrijf hoeft immers niet per definitie een goed advies te zijn voor een ander bedrijf. Reden voor Koeien & Kansen om het begrip nader uit te werken naar een aantal karakteristieke bedrijfstypen. Dit is gedaan in een studie genaamd Typical Dutch. Binnenkort verschijnt het rapport. In deze nieuwsbrief alvast een voorproefje met het melkveebedrijf in Oost Nederland. De overige komen in de volgende nieuwsbrieven aan bod.

Typical Dutch

Harmonie tussen landbouw en landschap is kenmerkend voor Oost Nederland

Het melkveebedrijf in Oost Nederland

De ca. 30.000 melkveebedrijven in Nederland verschillen onderling sterk. Grondsoort en waterhuishouding spelen daarbij een belangrijke rol. Ook de geschiedenis en streektradities zijn vaak in de bedrijven terug te vinden. Typical Dutch brengt deze verscheidenheid in kaart. De melkveebedrijven zijn op basis van gegevens uit 1997 ingedeeld naar regio, grondsoort en intensiteit.

Het bedrijf van de familie Kuks in Nutter (Ov.) is één van de 1.500 melkveebedrijven in de groep 'Oost Nederland, zandgrond en een productie van 10.000-12.000 kg melk per ha'. Kenmerkend voor Oost-Nederland is een vriendelijk ogend landschap. Van oudsher is het streven naar harmonie tussen landbouw en omgeving hier vanzelfsprekend. Mede daardoor heeft Oost Nederland een belangrijke recreatieve functie gekregen.

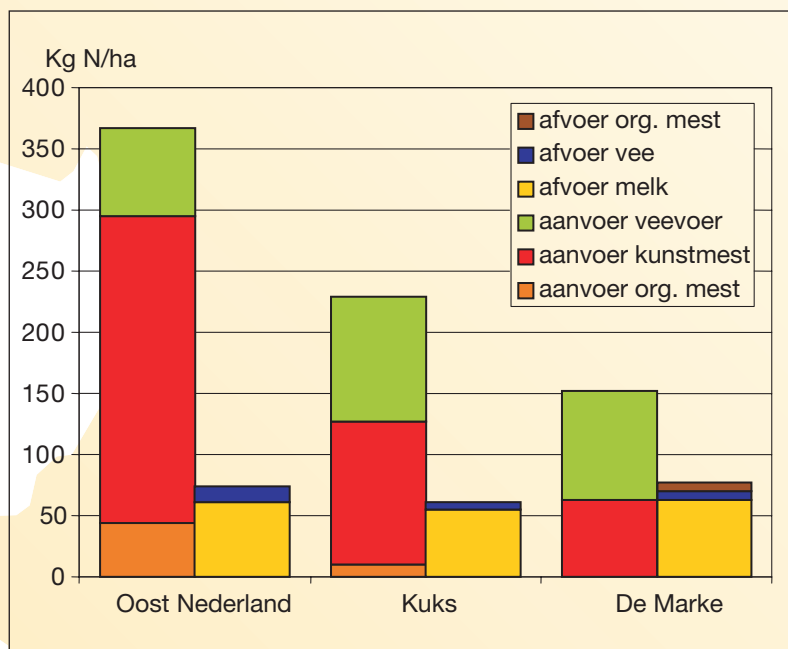
Gemiddeld hebben de melkveebedrijven 36 ha grond, waarvan 28 ha grasland. De rest wordt overwegend gebruikt voor maïsteelt. Met 36 ha hebben de bedrijven, voor Nederlandse begrippen, veel grond. De gemiddelde oppervlakte in Nederland is namelijk maar 31 ha en de gemiddelde oppervlakte van melkveebedrijven op zandgronden zelfs maar 28 ha.

De bedrijven in deze groep hebben 58 koeien die gemiddeld 7000 kg melk geven. Per ha is de melkproductie dus 11.320 kg. Dat is iets minder dan gemiddeld in Nederland. Het bedrijf van de familie Kuks is met 51 ha relatief groot, maar de intensiteit is met 10.120 kg per ha lager dan gemiddeld.

Het stikstofoverschot (excl. diercorrectie) van de bedrijven is 293 kg per ha; ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde. Het overschot van de familie Kuks is veel lager, namelijk 169 kg. Uit figuur 1 blijkt dat dat vooral komt doordat veel minder kunstmest en dierlijke mest wordt aangevoerd. Het stikstofoverschot van de familie Kuks voldoet daarmee al aan de eindnormen van MINAS. De 1.500 soortgelijke bedrijven kunnen dus hun voordeel doen met de ervaringen van de familie Kuks. Toch kan het nog beter. Ook proefbedrijf De Marke hoort namelijk bij deze groep en dat bedrijf heeft slechts een overschot van 76 kg stikstof per ha. Maar De Marke is dan ook een speciaal geval.

Arjan Reijneveld, Plant Research International

Figuur 1 Overzicht van de aan- en afvoerposten voor stikstof

Bedrijfsgegevens

Cor (55), Tiny (51) en Frank (23) Post hebben een bedrijf met 65 koeien en 45 stuks jongvee. Ze melken een quotum vol van 507.500 kg. De maatschap beschikt over 38 ha dalgrond (zand met ca. 7% organische stof), waarvan ongeveer de helft gevoelig is voor droogte. De oppervlakte is verdeeld in 22 ha grasland en 16 ha maïsland.

Al vanaf de eerste aankondigingen over Koeien & Kansen wilde de maatschap Post, bestaande uit Cor, zijn vrouw Tiny en zoon Frank meedoen aan het project. 'Deelname is voor ons een uitdaging, omdat we vinden dat het huidige gebruik van hulpstoffen in de landbouw verminderd kan worden. Dit is goed voor het milieu en het bedrijfssaldo.' Toch twijfelt Cor of dat laatste altijd opgaat. Zijn ervaring is dat streven naar een stikstofoverschot van minder dan 200 kg per hectare tot op heden te veel productieverlies geeft. 'Waar het nu op aankomt is

Maatschap Post in Nieuweroord (Dr.), de laatste nieuwe deelnemer 'Deelnemen is een uitdaging'

Een paar kilometer ten oosten van Hoogeveen ligt de Vosmaathoeve van de maatschap Post. Karakteristiek voor het gebied is de erfenis van de hoogveenafgravingen in het begin van de vorige eeuw. De hierdoor ontstane dalgronden worden doorsneden door vele wijken (kanaaltjes) en vertonen grote hoogteverschillen. Water en bos, en nat en droog wisselen elkaar regelmatig af.

precisie, zowel op het land als in de koe. En daar kan ik best wat advies bij gebruiken', aldus Cor.

Zelf is Cor al vanaf 1988 in de weer met het mineralenmanagement. In drie jaar tijd bracht hij een stikstofoverschot van meer dan 400 kg terug naar zo'n 250 kg per hectare. Dit was nog op het oude bedrijf in Vriezenveen. Een slechte verkaveling, nabije zandwinning, een versleten stal en een gunstige grondprijzeverhouding tussen Drenthe en Twente, waren redenen om naar een nieuw bedrijf uit te kijken. Temeer omdat Frank graag het bedrijf wilde overnemen. Dit werd de Vosmaathoeve in Nieuweroord. Bij het bedrijf is een nieuwe ligboxenstal gebouwd voor 70 koeien en 30 stuks jongvee. Momenteel zit het bedrijf nog in de groei naar 70 koeien.

Het land ligt grotendeels achter de stal. Vooraan is het redelijk vochtig, achteraan is het vrij droog. Met een veebezetting van ongeveer 2,3 gve per ha vindt Cor het echter niet nodig om een regeninstallatie aan te schaffen. 'Mochten we ruwvoer te kort komen, dan zijn er voldoende akkerbouwers in de buurt waar we maïs kunnen kopen.'

Natuur is er in overvloed. Op een kilometer achter het bedrijf liggen grote bospercelen. Op het bedrijf blijft natuur beperkt tot de wijken met hun taluds. In de wijken groeien onder andere lisdoddes, waterlelies en dotterbloemen.

Colofon

Redactie:
E.D. Teenstra PV-Lelystad

Vormgeving:
TVA Mediaprodukties B.V. Doetinchem

Layout en druk:
Drukkerij Cabri B.V. Lelystad

Gratis exemplaren van de nieuwsbrief zijn aan te vragen bij het secretariaat. Overname van artikelen is toegestaan mits voorzien van duidelijke bronvermelding